

***Acta visitationum apostolicarum Dioecesis Nonensis ex annis 1579., 1603. et 1625. Spisi apostolskih vizitacija Ninske biskupije iz godina 1579., 1603. i 1625.,* ur. Ante Gverić. Zadar: Državni arhiv u Zadru, Društvo za povjesnicu Zadarske nadbiskupije – Zmajević, Hrvatski povijesni institut u Rimu, 2022., 223 str.**

Knjiga *Acta visitationum apostolicarum Dioecesis Nonensis ex annis 1579., 1603. et 1625. Spisi apostolskih vizitacija Ninske biskupije iz godina 1579., 1603. i 1625.* objavljena je kao drugi svezak u bibliotečnom nizu naslova *Spisi apostolskih vizitacija dalmatinskih biskupija*. Naime, prvi svezak tog kapitalnog djela hrvatske egdotike nosi naslov *Spisi apostolskih vizitacija Hvarske biskupije iz godina 1579., 1602./1603. i 1624./1625 – Acta visitationum apostolicarum Dioecesis Pharensis*. Priređivači su prvog sveska Andrija Vojko Mardešić, koji je prepisao tekst iz vatikanskih izvornika, dok je Slavko Kovačić prijepis sravnio s izvornicima, izvršio redakciju teksta te ga popratio bilješkama i indeksima. Spomenuti prvi svezak *Spisa apostolskih vizitacija dalmatinskih biskupija* objavljen je u Rimu 2005. godine u nakladi Hrvatskog povijesnog instituta. To izdanje, međutim, ne donosi prijevod vizitacijskih spisa na hrvatski jezik, čime mu je sužen krug korisnika na poznavatelje latinskog jezika.

Kako struka i dobri običaji nalažu, drugi svezak edicije otvara predgovor koji potpisuje nakladnik i urednik izdanja dr. Ante Gverić. U uvodnom dijelu prije spomenutog prvog sveska objavljene su dvije studije, od kojih jedna kazuje čitatelju o papinskim pohoditeljima dalmatinskih biskupija i spisima njihovih vizitacija, a druga studija opisuje Hvarsku biskupiju prije i za apostolskih vizitacija. Posve je opravdano što je u drugom svesku tiskom objelodanjena povijest Ninske biskupije u razdoblju apostolskih vizitacija, čije prijepise i prijevode taj svezak donosi. Uvodnu historiografsku studiju za drugi svezak edicije napisao je crkveni povjesničar ranonovovjekovne epohe dalmatinskog područja dr. Zdenko Dundović. I predgovor i uvodna studija prevedeni su na talijanski jezik, čime je napravljen iskorak prema međunarodnoj prepoznatljivosti.

Sadržajno slijede prijepisi i usporedni prijevodi vizitacijskih spisa. U ovoj knjizi objavljeni su prijepisi i prijevodi na suvremeni hrvatski jezik spisa apostolskih vizitacija Ninske biskupije koje su obavili Augustin Valier 1579., Mihovil Priuli 1603. i Oktavijan Garzadori 1625. godine.

Izvornici spisa apostolskih vizitacija ovdje podastrijeti u prijepisu i prijevodu nalaze se u dvjema rimskim arhivskim ustanovama. U Vatikanskom apostolskom arhivu pohranjeni su spisi Valierove vizitacije (AAV, Congr. Vescovi e Regolari, Vista Ap., vol. 80, ff. 1r–20v) i Priulijeve vizitacije (AAV, Miscellanea Arm. VII, vol. 100, fol. 1r–45v). U Povijesnom arhivu „De propaganda fide” čuvaju se spisi

Garzadorijeve vizitacije (APF, Scrittura Congressi, Visite e Collegi, 1625-6. vol. 2, pp. 1849-1885).

Spomenuti papinski ili apostolski vizitatori imali su dužnost pohoditi biskupije, kaptole, župe, samostane, bratovštine i ostala vjerska udruženja, sve crkve i kapele. Ujedno, trebali su utvrditi stvarno stanje pastoralnog djelovanja i ponašanja klera, vrlina i mana laika. To su činili ispitivanjem od biskupa na niže. Protiv prekršitelja crkvenih zakona vodili su postupke i donosili su presude. Dakako, apostolski vizitatori nisu na teren išli sami. Imali su pratnju suradnika teologa, vještih stručnjaka u crkvenom pravu i na koncu jednog ili više bilježnika, čije je zaduženje bilo da o svemu vode zapisnike. Jednom zaključena vizitacija, čistopis njezina zapisnika, bio bi predan Svetoj Stolici.

Autor prijevisa teksta iz vatikanskih izvornika jedan je od najuglednijih hrvatskih arhivista, nedavno preminuli dr. Josip Kolanović (1938. – 2020.). I ovog puta tekst je prijevisa s izvornicima sraunio (kolacionirao) bard crkvene historiografije Dalmacije dr. Slavko Kovačić. Cjeloviti prijevod prijevisa s latinskog na hrvatski jezik sačinio je klasični filolog dr. Šime Demo, dok je talijanski izvornik prevela talijanistica dr. Nedjeljka Balić-Nižić. Svih je četvero znanstvenika, u ovom slučaju priređivača – Kolanović, Kovačić, Demo i Balić-Nižić – prepoznato i visoko vrednovano u hrvatskoj i inozemnoj struci te su se i u ovom nakladničkom programu iskazali u duhu pedantnosti, potvrdivši svoju neupitnu visoku kompetentnost.

Nadopuna tekstualnomu dijelu pomno su odabrani slikovni prilozi mahom povijesno-kartografskog sadržaja. Kao poseban dodatak podastire se popis ninskih biskupa od Tridentskog koncila do združivanja te biskupije sa Zadarskom nadbiskupijom 1830. godine.

Na koncu knjige objavljena su kazala osobnih imena, mjesta i beneficija, bratovština, crkava i kapela. Sva je kazala sačinila mr. Nataša Mučalo prema hrvatskom prijevodu latinskog i talijanskog izvornika, kojima je uvodno dodala kratke objašnidbene riječi.

Izvršni je nakladnik publikacije Državni arhiv u Zadru, a sunakladnici su Društvo za povjesnicu Zadarske nadbiskupije „Zmajević” i Hrvatski povijesni institut u Rimu. Riječ je o uglednoj kulturnoj ustanovi i stručnim društvima kojima je primjereno objavljivanje takva sadržaja.

U konačnici, cjelokupan prijevis, prijevod i bilješke načinjeni su u skladu sa standardima struke. Ovaj izuzetno vrijedan izvor za poznavanje ranonovovjekovne dalmatinske povijesti predmetnim je izdanjem kvalitetno predstavljen te se možemo samo nadati nastavku objavljivanja rukopisa apostolskih vizitacija i za ostale biskupije hrvatskog područja.

Ne preostaje drugo doli srdačno čestitati priređivačima, glavnomu nakladniku Državnomu arhivu Zadru, njegovu agilnom ravnatelju dr. Anti Gveriću, kao i suna-

kladnicima Hrvatskomu povijesnom institutu u Rimu koji predstavlja dr. Tomislav Mrkonjić te Društvu za povjesnicu Zadarske nadbiskupije „Zmajević” na čelu s dr. Zdenkom Dundovićem.

Elvis Orbanić